

تأملی بر نظریه‌های تعلیم و تربیت در غرب

رویکرد پارادایمی

(پیشامدرن، مدرن و پسامدرن)

تالیف

دکتر محمدربیع سام خانیان

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۴۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه	:	سام‌خانیان، محمدربیع، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تأملی بر نظریه‌های تعلیم و تربیت در غرب رویکرد پارادایمی (پیشامدرن، مدرن و پسامدرن) // تألیف محمدربیع سام‌خانیان.
مشخصات نشر	:	تهران: آوای نور، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۲۷۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۷۵۱-۳
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیبا
موضوع	:	فراتجدد و آموزش و پرورش
موضوع	:	Postmodernism and education
موضوع	:	آموزش و پرورش -- تاریخ
موضوع	:	Education -- History
موضوع	:	الگوهای شناخت
موضوع	:	(Paradigm (Theory of knowledge
رده بندی کنگره	:	LC۱۹۶
رده بندی دیویی	:	۳۷۰/۱۱۵
شماره	:	۱/۴۱۳۱۳۸

نشانی: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری، پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ شماره: ۶۶۴۸۰۸۸۲

تأملی بر نظریه‌های تعلیم و تربیت در غرب

رویکرد پارادایمی (پیشامدرن، مدرن و پسامدرن)

مؤلف: دکتر محمدربیع سام‌خانیان

ناشر: انتشارات آوای نور

چاپ: اول ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۷۵۱-۳

کلیه حقوق مادی و معنوی برای ناشر محفوظ است. قیمت ۵۳۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۹	فصل اول: رویکرد پارادایمی .....
۹	مقدمه .....
۱۴	پیشینه رویکرد پارادایمی .....
۱۷	اهمیت رویکرد پارادایمی .....
۱۸	تعریف لغوی پارادایم .....
۱۹	تعریف اصطلاحی پارادایم .....
۲۰	انواع پارادایم‌ها .....
۲۱	سطوح پارادایم‌ها .....
۲۱	عناصر پارادایمی .....
۲۲	رویکرد پارادایمی .....
۲۳	رویکرد پارادایمی و تربیت .....
۲۶	عناصر و مؤلفه‌های تربیت .....
۲۷	تربیت و مفاهیم مشابه .....
۲۷	نظریه‌های تربیت .....
۳۱	فصل دوم: پارادایم پیشامدرن و تربیت .....
۳۱	مقدمه .....
۳۱	دوره باستان .....
۳۲	دوره وسطی .....
۳۵	اصول و مفاهیم پیشامدرن .....
۳۵	پیشامدرن و تعلیم و تربیت .....
۳۸	نظریه‌های مرتبط با پارادایم پیشامدرن .....
۳۸	الف) نظریه‌های فلسفی .....
۳۸	۱- ایده‌آلیسم فلسفی .....
۴۱	۲- رئالیسم فلسفی .....
۴۴	۳- ایده‌آلیسم دینی .....
۴۶	۴- رئالیسم دینی .....
۴۸	ب) نظریه‌های دینی .....
۴۹	عناصر پارادایمی نظریه‌های پیشامدرن .....
۵۱	دلالت‌های تربیتی پارادایم پیشامدرن .....

۵۲	..... نقد پارادایم پیشامدرن در تربیت
۵۲	..... الف) نقاط قوت
۵۳	..... ب) نقاط ضعف
۵۵	..... فصل سوم: پارادایم مدرن و تربیت
۵۵	..... مدرن
۵۶	..... مدرنیته
۵۸	..... رویکردهای نظری به مدرنیته
۵۸	..... اصول و مؤلفه‌های مدرنیته
۶۱	..... مراحل تاریخی پیدایش و تکامل مدرنیته
۷۵	..... مدرنیسم
۷۶	..... مدرنیزاسیون
۷۶	..... دستاوردهای مدرنیسم
۷۷	..... مدرنیته در تعلیم و تربیت
۸۴	..... نظریه‌های مرتبط با پارادایم مدرن
۸۵	..... الف) نظریه‌های فلسفی
۸۵	..... ۱- ایده آلیسم جدید
۹۳	..... ۲- رئالیسم جدید
۹۹	..... ۳- ناتورالیسم
۱۰۴	..... ۴- پراگماتیسم
۱۰۹	..... ۵- اگزیستانسیالیسم
۱۱۶	..... ۶- فلسفه تحلیلی
۱۲۱	..... ۷- پدیدارشناسی
۱۲۸	..... ب) نظریه‌های علمی
۱۲۸	..... ۱- زیست‌شناسی
۱۳۲	..... ۲- روان‌شناسی
۱۳۹	..... ۳- جامعه‌شناسی
۱۴۷	..... ۴- اقتصاد
۱۵۱	..... عناصر پارادایمی نظریه‌های مدرن
۱۵۷	..... دلالت‌های تربیتی پارادایم مدرن
۱۵۹	..... نقد پارادایم مدرن در تربیت

۱۵۹	الف) نقاط قوت
۱۶۱	ب) نقاط ضعف
۱۶۳	فصل چهارم: پارادایم پسامدرن و تربیت
۱۶۴	سیر تاریخی پست مدرنیسم
۱۶۵	عوامل پیدایش پست مدرنیسم
۱۶۶	تعریف پست مدرنیسم
۱۷۰	اصول و مفاهیم پست مدرنیسم
۱۷۲	پسامدرنیته در تعلیم و تربیت
۱۷۳	نظریه‌های مرتبط با پارادایم پسامدرن
۱۷۳	الف) نظریه‌های فلسفی پسامدرن
۱۷۳	۱- پساساختارگرایی
۱۹۱	۲- هرمنوتیک فلسفی
۱۹۵	۳- فمینیسم فلسفی
۲۰۰	ب) نظریه‌های علمی پسامدرن
۲۰۰	۱- نظریه آشوب و پیچیدگی
۲۰۴	۲- نظریه سازنده‌گرایی
۲۰۸	۳- نظریه انتقادی
۲۲۰	عناصر پارادایمی نظریه‌های پسامدرن
۲۳۰	دلالت‌های تربیتی پارادایم پسامدرن
۲۳۳	نقد پارادایم پسامدرن در تربیت
۲۳۳	الف) نقاط قوت
۲۳۵	ب) نقاط ضعف
۲۳۷	فصل پنجم: پی‌گفتار
۲۳۷	مقدمه
۲۵۴	مقایسه عناصر پارادایمی پارادایم‌ها
۲۵۷	مقایسه دلالت‌های تربیتی پارادایم‌ها
۲۶۵	منابع

پیش‌گفتار

در طول دوره‌های تدریس و نیز در دوران دانشجویی یکی از مشغله‌های ذهنی من این بود که تربیت چیست؟ هرچند پرسش ساده‌ای به نظر می‌آید اما پاسخ روشنی نیز هم‌چنان ارائه نشده است. نویسندگان، معلمان، اساتید و هم‌چنین عالمان علوم تربیتی پاسخ‌های متعددی به این پرسش داده‌اند. نتیجه این که هر علمی و یا هر متفکر و معلمی براساس نگرش خاص خود به تربیت نگریسته‌اند. در این میان هم‌چنان ما به تعریف واضح و شفاف‌تری از تربیت نرسیده‌ایم. آموخته بودم که پاسخ این سوال را نمی‌توان از تجربه‌های شخصی خود و یا دیگران اخذ کرد، زیرا تجربه‌های شخصی وابسته به زمان و مکان خاص است. نظریه‌های تربیتی از آنجایی که نتایج یافته‌های زمان‌ها و مکان‌های مختلف است معتبرتر است. با مطالعه‌ی اندیشه‌های عالمان و فیلسوفان در طول دوره‌های تحصیلی متوجه شدم که به راحتی نمی‌توان از این نظریه‌ها اصول و ملاک‌های مشخصی را جهت درک و انجام مؤثر اعمال تربیتی دریافت نمود. تعلیم و تربیت نیز رشته‌ای مستقل نیست، بلکه از یافته‌های علوم مختلف استفاده می‌کند به عبارت دیگر تعلیم و تربیت، دانش میان‌رشته‌ای است و به همین لحاظ به جای علم تربیت گاه علوم تربیتی نیز گفته می‌شود. علم تربیت از یافته‌های رشته‌هایی چون زیست‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، اقتصاد و فلسفه بهره‌برداری می‌کند.

طبقه‌بندی ساده‌ترین راه درک یافته‌ها و نظریه‌های علوم مختلف است، بنابراین تلاش نمودم تا نظریه‌ها را به نحوی دسته‌بندی و طبقه‌بندی نمایم. شاید گفته شود در بیشتر رشته‌های علوم تربیتی طبقه‌بندی وجود دارد، اما این طبقه‌بندی‌ها در رشته‌های مختلف متفاوت است و نیز همه‌ی گرایش‌های تعلیم و تربیت را شامل نمی‌شود. به عنوان مثال در فلسفه تعلیم و تربیت دسته‌بندی‌ها شامل مکاتب فلسفی ایدئالیسم، رئالیسم و... است. در جامعه‌شناسی نظریه‌های کارکردگرایی، تضادگرایی و تعامل‌گرایی داریم. در روان‌شناسی رفتارگرایی و شناخت‌گرایی مطرح هستند. با مطالعه‌ی فلسفه علوم با نظریه‌ی کوهن آشنا شدم به نظر رسید یافته‌های نظری کوهن در فلسفه علوم راهکار خوبی در طبقه‌بندی دانش‌های مرتبط با تربیت در یک کلیت واحد باشد. در برخی کتاب‌ها نیز به صورت

غیرمستقیم از کارهای کوهن جهت نظریه‌شناسی به مطالبی دست یافته بودم. این شد که به صورت مشخص از دیدگاه کوهن تحت عنوان رویکرد پارادایمی جهت درک نظریه‌های تعلیم و تربیت استفاده نمایم. رویکرد کوهن در فلسفه علوم در برابر رویکرد پوزیتویستی علم قرار دارد. دیدگاه پوزیتویستی قائل به رویکردی واحد در علوم مختلف است. به عبارت دیگر در دیدگاه پوزیتویستی همه علوم از جمله علوم انسانی باید از روش پوزیتویستی یعنی تجربی استفاده کنند. در روش پوزیتویستی واقعیت آن‌گونه که هستند بررسی می‌شود. این رویکرد بر فلسفه علم به «رویکرد تبیینی» مشهور است. براساس این دیدگاه یافته‌های علم جهانی است. اما در قرن بیستم این نگرش توسط برخی از محققان با انتقاد مواجه شد. کوهن از جمله این اندیشمندان منتقد، معتقد است که دانش امری اجتماعی و تفسیری است تا تبیینی و جهانی. علوم مختلف تحت تاثیر آموزه‌های اجتماعی و فرهنگی قرار دارند. بنابراین دانش امری محلی است. کوهن تاثیرات نگرش‌ها و اعتقادات دانشمندان و یا جوامع در یافته‌های علوم را «پارادایم» دانست. برای درک نظریه‌های علوم لازم است به این پارادایم‌ها توجه کرد. در تربیت معنای رویکرد پارادایمی این است که می‌توان تربیت را به عنوان یک علم مورد بررسی پارادایمی قرار داد. پارادایم‌ها مبتنی بر اوصاف و عناصر خاصی هستند که از بررسی این عناصر می‌توان دیدگاه‌های تربیتی را نیز استخراج نمود. در این کتاب ما ابتدا تاثیر علوم مختلف بر تربیت را مطالعه کرده و سپس آن‌ها را با توجه به ملاک زمان با رویکرد پارادایمی مورد بررسی قرار داده‌ایم در این راستا این کتاب در ۵ فصل تنظیم شده است. در فصل اول به رویکرد پارادایمی پرداخته شده است. فصل دوم پارادایم پیشامدرن، فصل سوم پارادایم مدرن، فصل چهارم پارادایم پسامدرن مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت در فصل پنجم کوشش شده است مطالعات این پارادایم‌ها مورد مقایسه قرار گیرند.

محمدربیع سام‌خانیان

پاییز ۱۳۹۹